

Pilinszky János: Szög és olaj.

Sajtó alá rendezte: Jelenits István. Vigilia Kiadó, Budapest, 1982 [1983]. 513 l.

Pilinszky János a háború után fellépő és az Új Hold című folyóirat köré tömörülő költőnemzedékhez tartozik. Lírája még életében olyan költői rangra emelte, amely sokaknak csak utóéletükben jut osztályrészül. Katolikus, vallásos költőnek szokás emlegetni, és ebből annyi igaz, hogy világgképét a katolicizmus filozófiája határozza meg.

Pilinszky János 1959-től haláláig az Új Ember című hetilap belső munkatársa volt. Elsősorban itt jelentek meg azok a prózai írásai, amelyekből Jelenits István – a Pilinszky-szakértő. Reisinger János segítségével – kiválogatta e kötet anyagát. A szerkesztő célkitűzését idézzük saját szavaival: „...A versek megközelítése és hiteles értelmezése lehetetlen a prózai hagyaték ismerete nélkül: nemcsak azért, mert egy-egy költemény közvetlen előzménye, egy-egy jellegzetes kép eredeti vonatkozásrendszere ezekben a cikkekben ragadható meg, hanem azért is, mert ennek a »publicisztikának« megvan a maga sajátos »mezítelenségi foka«, vallomásértéke, majdnem úgy, mint egy költői naplónak.”

Valóban lenyűgözően érdekes, hogy mi mindenre terjedt ki az író érdeklődése, amit nagyon mély végiggondolás után a költői nyelv szépségével és pontosságával rögzített papírra. Kronologikus sorrendet követ a könyv, így jobban szembetűnik témáinak változatossága. Szinte minden érdekelte Pilinszky Jánost; kiállítások, zenei események, új könyvek, egy-egy író, zeneszerző, műkedvelő színház, külföldi utazás, karácsonyi lemeztásár ismertetése váltják egymást az evangélium elemzésével vagy elvont eszmefuttatásokkal. De sokszor az életnek valami apró eseménye vagy ténye indítja el a költőben a gondolatsorokat. A kötet minden írásából árad a szerző mély vallásossága. A könyvet tematikai gazdagsága leginkább arra teszi alkalmassá, hogy az olvasó, szemeztetve belőle, tovább meditáljon ezeken a lírai fűtöttségű kis remekműveken.

Huszonnégy év anyagából kapunk válogatást legnagyobb részét az Új Emberben megjelent írásokból, de vannak a Kortárs, a Vigilia és az Élet és Irodalom című folyóiratokban megjelent cikkekből is. Cikkbibliográfia, névmutató és a kulcsszavak, témák mutatója egészíti ki a kötetet.

B. Hajtó Zsófia

Polgár, László S. I.: Bibliographie sur l'histoire de la Compagnie de Jésus 1901–1980. II. Les pays – Europe.

Institutum Historicum S. I., Roma, 1983. 601 l.

Polgár László, a kitűnő jezsuita bibliográfus, akinek a jezsuita rend magyarországi történetének a bibliográfiáját is köszönhetjük (*Bibliographia de historia Societatis Iesu in regnis olim corona Hungarica unitis. 1560–1773*, Roma, 1957), vállalkozott nyolcvan év (1901–1980) jezsuita rendre vonatkozó teljes bibliográfiájának összeállítására. A három kötetre tervezett műnek az I. része a jezsuita rend történetére vonatkozó általános irodalmat tartalmazza (*I. Toute la Compagnie, Roma, 1981*), a két kö-

tetre osztott II. rész pedig az egyes országokhoz kapcsolódó jezsuita történeti bibliográfiát szolgáltatja. A magyar kutatást a II. rész első, az európai országoknak szentelt kötete érdekli elsősorban, mivel ebben található meg a magyarországi jezsuitákról szóló könyvészeti adatokat.

Anyagát a jelen kötet országok szerint rendezi (az országok francia nevének ábcérendjében), s az egyes országok irodalmát három fő részre csoportosítja: általános történet (bibliográfiák, forráskiadványok, összefoglaló művek, korszakonként részletfeldolgozások stb.); tematikus rész (pasztorációs tevékenység, missziók, pedagógia, irodalom, iskoladráma stb.); helytörténet (az egyes rendházak irodalma stb.). Az egyes részekben, fejezeteken belül megfelelő alcímek segítik a tájékozódást. Az országokon belül az egyes bibliográfiai tételek besorolása mintaszerű, mivel Polgár nemcsak a címek, hanem a publikációk tartalmának ismeretében iktatja be az adatokat a megfelelő helyre. Sőt figyelembe veszi azokat a munkákat is, melyek nem kifejezetten jezsuita tárgyúak, de amelyek egyes részei a jezsuiták működésére vonatkozóan tartalmaznak érdemleges mondanivalót. Így magyar viszonylatban például szerepel az akadémiai kézikönyv II. és III. kötete, az annotációban gondosan megjelölve azokat a fejezeteket, melyek a jezsuiták irodalmi munkásságáról szólnak. A bibliográfia ily módon elsőrendű munkaeszköz, s magyar vonatkozásban is bátran támaszkodhat rá minden kutató. A magyar egyház- és művelődéstörténet kutatói számos olyan, értékes adatokat ígérő tanulmány adatára bukkanhatnak, melyekről nem volt eddig tudomásuk.

A bibliográfia összeállítójának nem volt könnyű dolga, amikor a könyvészeti tételeket a megfelelő országhoz kellett csoportosítania. Milyen országokról legyen szó, a jezsuita rend virágkorabeli államokról, vagy a maiakról? El kell ismerni, különösen a bibliográfia anyagának ismeretében, hogy nehéz megnyugtató, tudományosan elfogadható, a gyakorlati használhatóságot szem előtt tartó, s mindenfajta nemzeti elfogultságot mellőző megoldást találni. Polgár végül úgy döntött, hogy a helyhez, vagyis egyes városokhoz (rendházakhoz) kapcsolódó tételek esetében a jelenlegi politikai kereteket veszi alapul. Ebből azután számos furcsaság adódik, leginkább persze a magyar anyag esetében. Mert míg a jezsuiták magyarországi történetéről szóló általános irodalom a „Magyarország” fejezetben található, noha ennek legfőbb színtere — különösen a jezsuitizmus hőszeit, a XVII. században a Felvidék volt, addig a magyar jezsuitizmus fellegrárával, a nagyszombati kollégiummal kapcsolatos irodalmat már a „Csehszlovákia” fejezetben kell keresni. S mivel a Pázmány alapította egyetem jezsuita korszaka teljes egészében Nagyszombathoz kötődik, a budapesti Pázmány Péter, majd Eötvös Loránd nevét viselő egyetem történetét tárgyaló művek közül mindazok, melyek kezdettől fogva foglalkoznak az intézmény múltjával, ugyanide soroltattak, együtt a budapesti Egyetemi Könyvtár, vagy az Egyetemi Nyomda történetét tárgyaló írásokkal. A jezsuita rend magyarországi történetére vonatkozó szakirodalmat kereső kutatóknak tudniuk kell ezért, hogy a keresett anyagot a Magyarország, Románia, Csehszlovákia, Ukrajna és Jugoszlávia fejezetekből kell összeszedniök. Hasonló nehézségekkel kell számolni más egykori politikai egységek (s egykori jezsuita rendtartományok) irodalmának az esetében is. Elismerve a kérdés bonyolultságát, meggyőződésünk szerint lehetett volna történetileg hitelesebb elrendezést is kialakítani — esetleg egy sokkal gazdagabb utalórendszer segítségével.

Klaniczay Tibor